

CHP: Geçmiş ve gelecek

Türkiye’de 1920’ler ve 1930’lardaki köklü siyasal dönüşüm ve ekonomik atılımın arkasında Mustafa Kemal Atatürk’ün liderliğini yaptığı CHP vardır. Türkiye iki on yılda tüm dünyanın dikkatini çeken ve izleyen tüm bağımsızlık mücadelelerine örnek olan bir başarının mimarı olduysa, bunda kararlı ve sürekli bir inkılapçı (devrimci) anlayışın, bağımsızlıkçı tavrın payı ön plandadır.

İzleyen on yıllarda, özellikle çok partili dönemde, benzer başarıların tekrarlanamamasının tek nedeni CHP’nin tek başına iktidara gelememesine ve içinde yer aldığı koalisyon hükümetlerinin de uzun ömürlü olmamasına bağlanabilir mi? Sanmıyorum. Öyle olsaydı başarılı bir biçimde dâhil olmadığı savaş döneminin geride kaldığı 1945-50 döneminden de başarıyla çıkması gerekmez miydi? Oysa tam tersine, CHP’nin tek başına iktidar olduğu bu son dönemi, önceki iki on yılın bağımsızlıkçı ve ilerici reflekslerinin önemli ölçüde köreldiği/terk edildiği ve askeri/ekonomik/kültürel politikalar açısından kapitalist dünyanın yeni hegemon gücünün yörüngesine girildiği bir dönem olmuştur. II. Savaş sonrasında oluşan yeni bağımlılık modeli içinde yer kapma anlayışının, dünya tarihi açısından, ülkeyi “sıradanlık” dışında bir konuma yerleştirmesi kuşkusuz beklenemezdi. Nitekim iktidarı devralan DP de CHP’nin 1946 sonrasında hazırladığı liberal ve bağımlılık yaratıcı politikaların (kuşkusuz çok daha ölçsüz bir biçimde) takipçisi olacaktır.

Tamam, 1946’da çok partili rejime yönelmiş olan CHP, özel koşullarda bir ulus-devlet inşasını içeren ilk 20 yıldaki performansını artık tekrarlayamazdı. Ama yarım kalmış bir aydınlanma projesini tamamlama veya hiç olmasa geçmiş kazanımları koruma çabasından bu kadar kolayca geri adım atmasına ne demeli? 1946’da genel oy hakkına dayalı -prematüre- çok partili sisteme geçilirken yapılan başlangıç hataları (siyasetin sola kapatılması, oylamada çoğunluk sisteminin benimsenmesi), DP’nin otoriter bir rejime yönelmesini de kolaylaştıracaktır.

1950’lerin oyca değil (1950’deki üç genel seçimde CHP’nin oy ortalaması yüzde 40’a yakındır) ama Meclis’te temsil bakımından çok zayıf anamuhalefet partisi olan CHP, hem başlangıç hatalarını hem de dönem içinde sağ siyasetin otoriter yönelimlerini telafi etmenin arayışında olmuştur. Bunun billurlaşmış siyasi sonuçları 1959’daki 14. Kurultay’da kabul edilen “İlk Hedefler Beyannamesi” olacaktır. Öyle ki, bu hedeflerin önemli bölümü 1961 Anayasasında da yer bulacaktır.

ORTANIN SOLU

1960'lı yıllar Türkiye siyasetinin özgürlüklere ve sola açıldığı bir dönemdir. CHP de bunun dışında değildir. 1965'te henüz bir Kurultay kararı dahi olmaksızın (bu karar 1966'daki 18. Kurultay'da alınacaktır), tarihi lideri İsmet İnönü'nün ağzından kendini "ortanın solu"nda konumlandırması, hem 1965 seçimlerine dönük bir hamledir, hem yeni akıma ayak uydurma çabasıdır ama hem de hızla yükselen ve radikalleşen sosyalist siyasal/sendikal hareketlere karşı kendi saflarını koruma, daha sola kaçışların önüne bir set çekme hamlesidir. (Bu arada savunma düzenekleri de alınmıştı zaten: 1964'teki 17. Kurultay'da "devletçilik" ilkesi "demokratik devletçilik" olarak "düzeltilmişti").

CHP, 1965 ve 1969 genel seçimlerine "ortanın solu" şiarıyla girecek ama oy kayıplarını önleyemeyecektir. Bu slogan, Ecevit'in başkanlığı altında girilen 1973 ve 1977 seçimlerinde -kuşkusuz başka siyasi dinamiklerin de devreye girmesiyle- bu defa olumlu rol oynayacaktır.

Her durumda, "ortanın solu" kavramını eğer siyaset yelpazesini geometrik bir eksenle tanımlama çabası olmanın ötesinde anlamlandırmak istersek, bunu CHP'nin kuruluş dönemi ilkeleri üzerine eklenen yeni bir ilke olarak tanımlayabiliriz. Bu ilke de, "emekten yana olma" olarak tanımlanabilir. Bu kavramın içeriğinin bu yönde oluşturulmasına dair çabaları o dönemin açıklamalarında da kısmen bulabiliyoruz. (Tabii "halkçılık" içinde eritme çabalarını da...).

Gerçi böyle bir ilke "yedinci ok" olarak parti belgelerine geçmiş değildir; ama parti programlarında "emekten yanalık" izleyen dönemde hep vurgulanan bir ana yönelim olarak yer almıştır. Bunun uygulamada ne kadar gözetilip gözetilmediği ayrı bir konudur; ama sosyalist solun baskısının hissedildiği 1980 öncesi için esas olarak gözetildiği kabul edilebilir. 1991 öncesindeki SODEP-SHP'nin muhalefette olduğu dönemlerde de altı önemle çizilen bir ilkedir. 1991-95 dönemi DYP-SHP koalisyon dönemlerinde ise, ekonomi yönetimi DYP'ye terk edildiği için, koalisyon protokollerinden sapılmasına göz yumulduğu, KİT'lerin özelleştirilmesine ve 5 Nisan 1994 Kararlarına (IMF Programına) "evet" denildiği için böyle bir ilkenin gerçek muhtevasının ortada olmadığı söylenebilir. (Koalisyonda SHP yerinde CHP olsaydı çok şey değişmezdi belki; ama Deniz Baykal liderliğindeki bir grup SHP'linin 1991 seçimlerinden sonra bu koalisyona karşı çıktıklarını, bunu da ayrılık gerekçelerinden birine dönüştürüp 1992'de yeniden kurulan CHP'ye geçtiklerini belirtmek gerekir).

1995'te CHP-SHP birleşmesinden sonra bu hareket bir daha iktidar deneyimi yaşamadığı için uygulamaya bakarak bir değerlendirme yapılamayabilir. Ama gene de elimizde iki dolaylı

değerlendirme ölçütü bulunmaktadır. Bunlardan birincisi, eski CHP lideri Ecevit'in DSP'sinin koalisyonun lokomotifi olarak 1999 sonunda IMF ile bilinen en müdahaleci stand by düzenlemesini yürürlüğe koymasdır. Bu programı yürürlüğe koyan bir siyasetin emek yanlısı olmak gibi bir iddiası kuşkusuz olamazdı. İkincisi, yeni bağımlılık ilişkileri oluşturan IMF/DB programına CHP'nin eleştirel bakışı, 2002 yılında Kemal Derviş'in CHP yöneticileri arasına katılmasıyla çökmüştür. Parti'nin 2002 seçim bildirgesine son şeklini K. Derviş verince, emekçiden/köylüden yana olan (veya yürürlükteki programla uyuşmayan) bölümler önemli ölçüde ayıklanmıştır.

IMF programı sonrasındaki dönemler için de benzer bir değerlendirme ölçütü kullanılabilir: Yürürlükteki neoliberal programa ve bunun bağımlı bir ülkeye özgü yağmacı ve yeni bağımlılıklar geliştirici karakterine karşı ne ölçüde mesafe konulmakta ve daha doğrusu nasıl bir alması program önerilmektedir? Buradan bakıldığında da, bireysel ve sporadik çıkışlar bir yana, CHP'nin emekten yana (dolayısıyla sermayenin çıkarlarıyla genelde çelişen) bir programı (birbirinden kopuk vaatler zinciri bir yana) tam bir iç tutarlılıkla ortaya koyamadığı görülmektedir. Bu da, CHP Parti Programı'nda Parti'yi "emekten yana" konumlandıran yaklaşımı bulanıklaştırmaktadır.

Sorunun CHP'nin sosyal demokrat bir kimlik kazanamamasıyla açıklanabileceğini iddia eden epey bir sol liberal bakış sahibi de olduğu için, kafa karışıklıklarını biraz azaltabilecek üçüncü bir yazıya da gereksinim olacağını düşünmekteyiz.

haber.sol.org.tr/yazarlar/oguz-oyan/chp-gecmis-ve-gelecek-270513